

HORECZKI RÉKA – BARANYAI NÓRA
– KÉZAI PETRA KINGA

Társadalmi innováció mint a regionális fejlesztés eszköze – fókuszban a magyar testvértelepülési kapcsolatok

A Social Innovation as a Tool for Regional Development – Focusing on Twinning Relations in Hungary

•

SZERZŐK:

HORECZKI RÉKA, tudományos főmunkatárs, ELTE Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete, 7621 Pécs, Papnövelde u. 22., horeczki.reka@krtk.elte.hu, ORCID: 0000-0003-3131-681X

BARANYAI NÓRA, tudományos munkatárs, ELTE Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete, 9024 Győr, Liszt Ferenc u. 10., baranyai.nora@krtk.elte.hu, ORCID: 0000-0001-8920-2992

KÉZAI PETRA KINGA, egyetemi adjunktus, Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, 9026 Győr, Egyetem tér 1., kezai.petra.kinga@sze.hu; tudományos munkatárs, ELTE Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete, 9024 Győr, Liszt Ferenc u. 10., kezai.petra@krtk.elte.hu; ORCID: 0000-0001-5427-0127

JEL kód: R58, O35, H77

Kulcsszavak: társadalmi innováció • testvértelepülési kapcsolat • testvérváros
• városdiplomácia • regionális fejlesztés • önkormányzat • városhálózat

Absztrakt: A társadalmi innováció az elmúlt évtizedben a társadalomkutatás és a regionális fejlesztés egyik központi fogalmává vált, új megközelítéseket kínál a helyi közösségek előtt álló komplex kihívások kezelésére. Az értelmezés széles tevékenységi spektrumot ölel fel az alulról szerveződő (grassroots) kezdeményezésektől a magán-, köz- és civil szféra által létrehozott új termékekig és szolgáltatásokig, egészen az intézményi és társadalmi struktúrákban végbemennő rendszerszintű átalakulásokig. A tanulmány középpontjában a magyar önkormányzatok nemzetközi kapcsolatai állnak, azt vizsgálva, hogy a testvértelepülési kapcsolatok – vagyis a települések közötti formális együttműködések – miként szolgálhatnak a társadalmi innováció és a regionális kohézió lehetséges katalizátoraiként. A testvértelepülési együttműködések motivációit, intenzitását és hatásait egy kvantitatív vizsgálat keretében értékeltük. A kutatás alapjául az önkormányzatok körében végzett kérdőíves vizsgálat szolgált (n=409), amelyet öt esettanulmány egészít ki. A magyar–magyar és egyéb intraetnikus testvértelepülési kapcsolatok társadalmilag aktívabbak és szorosabban kötődnek a helyi közösségekhez, erősítik a közösségi identitást és a civil részvételt, noha közvetlen gazdasági hasznuk korlátozott. A tanulmány öt esettanulmány bemutatását tűzte ki célul, amelyek jó példaként szolgálnak arra, hogy a testvértelepülési partnerségek hatékony társadalmi innovációs platformként működnek, így elősegítve a befogadóbb és területileg integráltabb fejlődést. Az aktív helyi társadalom jobban kezeli a felmerülő nehézségeket, és ennek megfelelően – a helyi önkormányzatokra általában jellemző erőforráshiány mellett – kevésbé érzékeli a gátló tényezőket. A kapcsolatok megléte pedig egyértelműen nagyobb előnyökkel jár e települések számára.

AUTHORS:

RÉKA HORECZKI, Senior Research Fellow, ELTE Centre for Economic and Regional Studies, Institute for Regional Studies, Papnövelde u. 22, H-7621 Pécs, Hungary, horeczki.reka@krtk.elte.hu, ORCID: 0000-0003-3131-681X

NÓRA BARANYAI, Research Fellow, ELTE Centre for Economic and Regional Studies, Institute for Regional Studies, Liszt Ferenc u. 10., H-9022 Győr, Hungary, baranyai.nora@krtk.elte.hu, ORCID: 0000-0001-8920-2992

PETRA KINGA KÉZAI, Assistant Professor, Széchenyi István University, Kautz Gyula Faculty of Business and Economics, Egyetem tér 1., H-9026 Győr, Hungary, kezai.petra.kinga@sze.hu; Research Fellow, ELTE Centre for Economic and Regional Studies, Institute for Regional Studies, Liszt Ferenc u. 10., H-9022 Győr, Hungary, kezai.petra@krtk.elte.hu, ORCID: 0000-0001-5427-0127

JEL code: R58, O35, H77

Keywords: *social innovation • town twinning • sister cities • city diplomacy
• regional development • city network*

Abstract: Over the past decade, social innovation has become a central concept in social research and regional development, offering new approaches to addressing the complex challenges facing local communities. The interpretation covers a wide range of activities, from grassroots initiatives to new products and services created by the private, public, and civil sectors, to systemic transformations taking place in institutional and social structures. The study focuses on the international relations of Hungarian local governments, examining how twinning relationships – i.e., formal cooperation between municipalities – can serve as potential catalysts for social innovation and regional cohesion. We evaluated the motivations, intensity, and effects of twinning. The motivations, intensity, and effects of twinning cooperation were evaluated in a quantitative study. The research was based on a questionnaire survey conducted among local governments (n=409), supplemented by five case studies. Hungarian-Hungarian and other intra-ethnic twinning relationships are more socially active and more closely linked to local communities, strengthening community identity and civic participation, although their direct economic benefits are limited. The study aimed to present five case studies that serve as good examples of how twinning partnerships function as effective social innovation platforms, thus promoting more inclusive and territorial integrated development. An active local community is better able to deal with the difficulties that arise and, accordingly, is less sensitive to the obstacles that are typically associated with local governments, such as a lack of resources. The existence of these relationships clearly brings greater benefits to these municipalities.

BEVEZETÉS

A társadalmi innováció az elmúlt évtizedben a társadalomkutatás és a regionális fejlesztés egyik központi fogalmává vált, új megközelítéseket kínál a helyi közösségek előtt álló komplex kihívások kezelésére (Häikiö et al., 2017; Have – Rubalcava, 2016; Kézai – Konczosné Szombathelyi, 2021; Márkus et al., 2025). A fogalom alapját az a felismerés képezi, hogy nem technológiai, hanem társadalmi folyamatként értelmezi az innovációt (Howald – Schwarz, 2010). Több szerző azt hangsúlyozza (Gábiel, 2023; Mulgan, 2012; Howald – Schwarz, 2010; Sallnow et al., 2016), hogy a gazdasági versenyképesség és a társadalmi kohézió alapvetően a közösségek együttműködési képességén és kreatív problémamegoldásán múlik, s kiemeli a társadalmi kapcsolatok, együttműködések és közösségi problémamegoldás szerepét a komplex társadalmi kihívások kezelésében és fenntartható fejlődésben. Ebben az értelmezésben a társadalmi innováció a közösségi tanulás, a kollektív cselekvés és a bizalmi hálózatok erősítésének eszköze, amely hozzájárul a reziliens és befogadó társadalmak kialakításához. Magyarországon, ahol a regionális különbségek továbbra is jelentősek (Lux, 2010; Dusek et al., 2014), ezen megközelítés különösen releváns: a helyi önkormányzatok és civil szervezetek közötti partnerségek új típusú fejlődési pályákat kínálhatnak.

A tanulmány középpontjában a testvértelepülési kapcsolatok mint a társadalmi innováció lehetséges katalizátorai (OECD, 2023; Atanga et al., 2024) állnak. Ezek az önkormányzatok közötti formális együttműködések a nemzetközi városdiplomácia egyik legrégebb óta működő, ugyanakkor legkevésbé kutatott formái. E kapcsolatok nem csupán kulturális

vagy protokolláris funkciót töltenek be, hanem a tudásmegosztás, a közös projektek és a helyi közösségek megerősítésének terepei is lehetnek. Az utóbbi években megfigyelhető, hogy a magyar–magyar és más intraetnikus testvértelepülési kapcsolatok különösen aktívak a társadalmi innovációs gyakorlatok előmozdításában: hozzájárulnak a közösségi identitás erősítéséhez, az önkéntesség és civil részvétel növeléséhez, miközben segítenek a regionális egyenlőtlenségek mérséklésében. A kutatás az alábbi kérdésekre keresi a választ: (1) Hogyan támogatják a testvértelepülési együttműködések a társadalmi innováció megvalósulását? (2) Milyen tényezők határozzák meg ezen kapcsolatok fenntarthatóságát hosszú távon?

A kutatás kiindulópontja egy országos, reprezentatív kérdőíves felmérés (N=409), amely a magyar önkormányzatok testvértelepülési hálózatait, motivációit, a kapcsolatok hatásait és akadályait vizsgálja. A tanulmány célja, hogy feltárja, miként válhatnak e kapcsolatok a helyi fejlesztési politikák organikus részévé, és hogyan képesek támogatni a fenntartható, közösségi alapú fejlődést. Az elemzés különös figyelmet fordít azokra az együttműködésekre, amelyek a társadalmi innováció gyakorlati megvalósulását példázják – így a határon átnyúló civil és kulturális partnerségekre, a közösségek önszerveződésére, valamint a kulturális örökség és gazdasági együttműködés metszéspontjaira. Hiszen ezen területek kulturális tőkéje kiemelkedő értéket képvisel (Hribar – Lozej, 2013; Rechnitzer – Berkes, 2021), nem csupán az itt élő nemzetiségek és hagyományok sokfélesége miatt, hanem az asszimilációra képes, ugyanakkor hagyományait megőrző lakosság következtében is. Meggyőződésünk, hogy minden olyan kezdeményezés, amely az együttműködésre, a közös gondolkodásra és a közös cselekvésre irányul, hozzájárulhat a régió kohéziójának megőrzéséhez.

A tanulmány átfogó szakirodalmi áttekintést ad a társadalmi innováció fejlődéséről, a fogalmat a regionális fejlesztés stratégiai eszközeként értelmezve. Az írás öt vizsgált együttműködési típust mutat be esettanulmányok segítségével, ahol a kooperáció, a települések közötti együttműködés a társadalmi innováció egy lépcsőjének tekinthető.

SZAKIRODALMI ÖSSZEGZÉS

– FELZÁRKÓZÁS A TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ SEGÍTSÉGÉVEL?

A társadalmi innováció fogalma a 19. század elejére vezethető vissza (Drucker, 1957), amikor az ipari forradalom által kiváltott mélyreható társadalmi kihívásokra adott válaszként jelent meg (Godin, 2012). Ogburn (1922) a definíció egyik legkorábbi elméleti alapját teremtette meg, amikor azonosította a társadalmi változás, a kultúra és az emberi természet közötti összefüggéseket. Értelme szerint az innováció nem kizárólag technológiai jelenség, hanem egy tágabb értelemben vett kulturális és társadalmi folyamat, amely átalakítja a társadalmi struktúrákat és értékrendszereket.

Történeti nézőpontból Godin (2012) rámutatott, hogy a társadalmi innováció gondolata először az 1830-as évek utópisztikus reformmozgalmai során öltött formát, amelyek célja a szolidaritás, a polgári részvétel és a kollektív jólét előmozdítása volt. A 20. század folyamán a koncepció az idealisztikus társadalomreform-eszméből fokozatosan egy gyakorlati keretrendszeré alakult, amely az intézményi rendszerek fejlesztésére és az összetett társadalmi problémák kezelésére törekedett (Janik et al., 2021). A társadalmi innováció kortárs értelmezését Moulaert és munkatársai (2014) rendszereztek, akik azt kollektív cselekvésen,

társadalmi tanuláson és transzdiszciplináris együttműködésen alapuló folyamatként határozták meg. Ez a modern megközelítés hármas célt meghatározva a társadalmi innovációt egyaránt tekinti elméleti keretnek és gyakorlati eszköznek: elősegíti a közösségek rezilienciáját, támogatja az inkluzív fejlődést, valamint a fenntartható társadalmi átalakulást.

Az elmúlt évtizedekben a társadalmi innováció fogalma egyre nagyobb hangsúlyt kapott a tudományos, szakpolitikai és gyakorlati diskurzusokban, és az elemző kategóriából a fejlesztés- és innovációpolitika iránytűjévé vált. Ennek ellenére máig nem létezik egységesen elfogadott definíció, értelmezése nyelvi, kulturális, gazdasági és adminisztratív kontextusonként eltér. Az Európai Bizottság (2013) meghatározása szerint a társadalmi innováció olyan új ötleteket (termékeket, szolgáltatásokat, modelleket) jelent, amelyek egyszerre elégitik ki a társadalmi szükségleteket, s új társadalmi kapcsolatokat, együttműködéseket hoznak létre. Ezzel szemben a Világgazdasági Fórum (World Economic Forum, 2016) a társadalmi innovációt innovatív, gyakorlati, fenntartható, piacközpontú megközelítésként definiálja, amelynek alkalmazása annak érdekében valósulhat meg, hogy pozitív társadalmi és/vagy környezeti változást érjen el, különös tekintettel az alacsony jövedelmű és hátrányos helyzetű csoportokra. Ez az értelmezés széles tevékenységi spektrumot ölel fel az alulról szerveződő (grassroots) kezdeményezésektől a magán-, köz- és civil szféra által létrehozott új termékekig és szolgáltatásokig, egészen az intézményi és társadalmi struktúrákban végbe menő rendszerszintű átalakulásokig. Jelen kutatásban, hasonlóan Szemerédi (2017) tanulmányához ez utóbbi meghatározást alkalmazzuk; mivel ez a gyakorlatias és rendszerszintű dimenziókat egyaránt megragadja, és így alkalmas a társadalmi szükségletekre adott innovatív válaszok átfogó értelmezésére.

A regionális fejlesztés területén az utóbbi évtizedekben előtérbe került az endogén, helyi tényezők vizsgálata (Berki – Halász, 2014), így különösen a helyi közösségek elvárásainak és aktív részvételének (bottom-up szerveződés), a lakosság állapotának és képzettségi szintjének (humán tőke), valamint a térszerkezetnek és településhálózatnak (agglomerációs előnyök) az elemzése. A társadalmi és térbeli egyenlőtlenségek mérséklése érdekében a fejlesztéspolitika közösségerősítésre és közösségi alapú fejlesztésre építhet (Dale – Onyx, 2005). A társadalmi innováció alapja a társadalmi élet (Portes, 1998), a társadalmi hálózatok és normák (Putnam, 2000), valamint a társadalmi szervezetek és a velük összefüggő bizalom (Newman – Dale, 2007), amelyek innovatív, ismétlődő tevékenységként is értelmezhetők (Woolcock, 2004). A társadalmi hálózatokban létrejövő új típusú belső kapcsolatok és új csomópontok az innováció forrásaivá válhatnak. Minden olyan új ötlet, amely társadalmi interakciók során születik, társadalmi innovációnak tekinthető (Rodek et al., 2024). Ez a folyamat olyan innovatív tevékenységeket és új szolgáltatásokat hoz létre, amelyek korábban nem léteztek, és amelyek a helyi közösségek, valamint a civil társadalom igényeire és szükségleteire reagálnak. Minden esetben a fejlődés és előrehaladás a cél, hiszen az innovációnak – mint folyamatnak vagy eredménynek – hatékonyabbnak és eredményesebbnek kell lennie, mint a meglévő alternatíváknak (Phills et al., 2008). Különösen a kelet-közép-európai régióban szükséges a fenntarthatóság dimenzióját is a fejlődés és haladás komponenseihez kapcsolni (Veresné Somosi – Sikos, 2024). Az újonnan kialakított megoldásoknak hosszú távon életképes, innováción alapuló struktúrákat kell létrehozniuk. A makrorégió számos társadalmi problémával küzd – alacsony pszichológiai jóllét és életminőség, gyenge közösségi kapcsolatok és általános bizalmi szint, mentális egészségügyi problémák stb. –, amelyek

javítása növelheti a helyi közösségek jólétét, csökkentheti a regionális egyenlőtlenségeket, és elősegítheti a közösségek integrációját új, innovatív megközelítéseken keresztül (WHO, 2021).

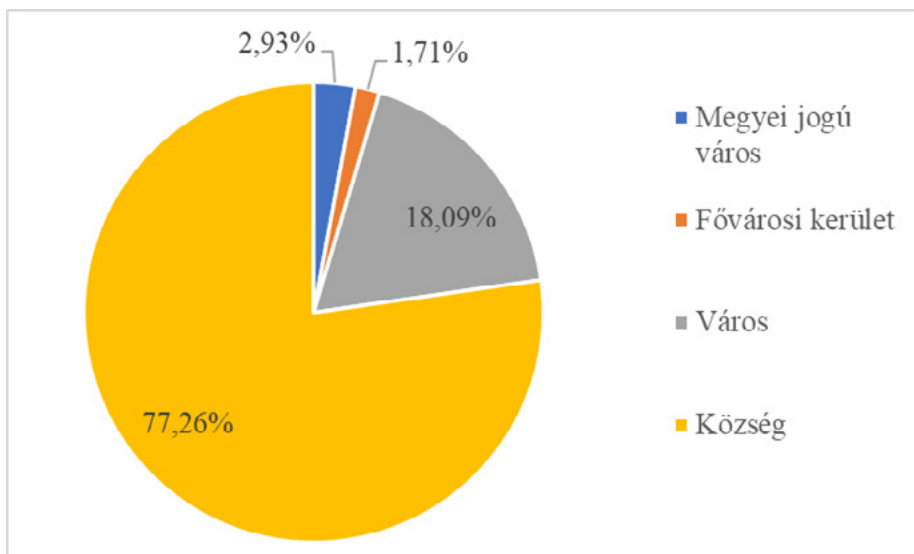
A társadalmi innováció teljes potenciáljának kiaknázásához olyan keretrendszerre van szükség, amely támogatja a közszféra, a civil szféra és a magánszektor szereplőit abban, hogy közösen tervezzenek és valósítsanak meg társadalmilag innovatív megoldásokat a regionális egyenlőtlenségek mérséklése érdekében. Castro-Spila és munkatársai (2025) ezt a folyamatot „társadalmi innovációs ciklusnak” nevezik. Az önkormányzatok és önkormányzati vezetők perspektívájából a társadalmi innováció olyan gyakorlatként értelmezhető, amely kollektív, célorientált cselekvéseken keresztül valósít meg társadalmi változást (Cajaiba-Santana, 2014; Szörényiné Kukorelli, 2015).

MÓDSZERTAN ÉS MINTA

A tanulmányban a testvértelepülési kapcsolatokat a társadalmi innováció alapelemének vagy potenciális alapjának tekintjük. E kapcsolatok összekötik a településeket, s az e kapcsolatokban rejlő lehetőségek kiaknázása számos lokális vagy regionális előnnyel járhat, amelyek a legoptimálisabb esetben mindkét fél számára érzékelhetők. A kooperáció mélységétől és tartalmától függően különböző típusú társadalmi innovációk jöhetnek létre.

Elemezve az eddig megjelent magyar testvértelepülési hálózatok feltárásával foglalkozó tanulmányokat (Süli-Zakar – Czimre, 2007; Giczi – Sik, 2009; TÖOSZ, 2018; Fabry, 2019) úgy véltük, érdemes a teljes magyar településhálózatot lefedő újabb adatfelvételt megvalósítani. Az „Önkormányzati diplomácia nemzetközi térben” (NKFIH-146411) kutatási program keretében egy széleskörű online kérdőíves felmérés valósult meg, amely alkalmas a magyar települések testvértelepülési kapcsolatainak jellemzésére. A 2024-ben és 2025-ben több hullámban készült felmérés közel 500 kitöltést eredményezett, ezekből az adattisztítás után 409 érvényes válasz maradt. Az adatbázis a súlyozást követően településtípus szerint reprezentatívnak tekinthető. Az 1. ábra a településtípusok százalékos megoszlását ábrázolja.

1. ábra: A feldolgozott minta településtípusonként (százalék)
 Figure 1: The Sample by Settlement Type (Percentage)

*Forrás: saját szerkesztés a kérdőív alapján.
 Source: compiled by the author based on the questionnaire.*

A kérdőív a testvértelepülési kapcsolatok alapvető jellemzőin túl a kapcsolat létrehozásának okát, a kezdeményező személy/intézmény/szervezet kilétét, a kapcsolatokban résztvevők aktivitását, a helyi és regionális hatásokat, valamint az együttműködést akadályozó tényezőket is vizsgálta. Felmértük azt is, hogy az önkormányzatoknak a jövőben milyen testvértelepülési terveik vannak, s hogy a jelenleg kapcsolattal nem rendelkezők nyitottak-e testvértelepülési kapcsolatok létesítésére. A testvértelepülési kapcsolatokon túl a kérdőív az önkormányzatok egyéb nemzetközi kapcsolatairól, projekt tapasztalatairól is gyűjtött információkat.

Az adatbázisunkban szereplő települések összesen 629 testvértelepülési kapcsolattal rendelkeznek. Felmérésünk szerint a helyi önkormányzatoknak csak kis része (12,1%) nem folytatott még együttműködést, ezek jellemzően községek (98%). A helyi önkormányzatok 20%-ának egy, 18,4%-ának két, további 14,3%-ának három kapcsolata van, de a tíznél több kapcsolatot fenntartó települések aránya is eléri a 6%-ot. A testvértelepülési kapcsolatok átlagos száma a településmérettel arányosan növekszik: városok esetében átlagosan 7, községek esetében 2 együttműködés jellemző. A leggyakoribb testvértelepülési kapcsolatok Romániával (190 eset), Szlovákiával (130 eset) és Németországgal (77 eset) jöttek létre.

Egy testvértelepülési kapcsolatot „intraetnikusnak” neveztünk, ha a válaszadó a kooperáció motivációjaként azt jelölte meg, hogy a létrehozás célja a külföldi magyar közösséggel, illetve a településen élő nemzetiség anyaföldjével való kapcsolatfelvétel volt. E megközelítés szerint a 409 vizsgált eset 35,5%-a intraetnikus, amelyből 27,1% a magyar közösségek

közötti, míg 8,4% a nemzetiségek és anyaországuk közötti kapcsolat. Az intraetnikus kapcsolatok intenzívebbek, mint a többi motiváción alapuló kapcsolat (74,6% szemben 63,2%-kal), és jobban aktivizálják a helyi szereplőcsoportokat (polgármester, helyi és nemzetiségi önkormányzat, nemzetiségi civil szervezetek). Mindez arra utal, hogy a résztvevők ezekben a kapcsolatokban (érthetően) motiváltabbak, ami érzékelhetőbb helyi hatásokkal is párosul. Bár az intraetnikus kapcsolatok kevesebb gazdasági előnyt hordoznak, erőteljesebb hatással vannak a települések társadalmának közösséggé formálására. Mivel az intraetnikus kapcsolatok szerződő felei kölcsönösen érdekeltek a partnerség létrehozásában és fenntartásában, s a közös nyelv is megkönnyíti a kommunikációt, az együttműködések terén kevesebb akadály merül fel, mint az egyéb motivációból kialakult kapcsolatokban.

Megvizsgálva a testvérkapcsolatok kialakulására, motivációkra vonatkozó kérdéseket, öt együttműködési típust azonosítottunk. A tanulmány az egyes típusokhoz köthető esettanulmányok bemutatásával zárul, amelyek a társadalmi innováció egy-egy jó példaként szolgálnak a testvérvárosi kontextusban.

EREDMÉNYEK

Az 1989/90-es rendszerváltozást megelőzően a testvértelepülési kapcsolatok erősen központosítottak voltak (Süli-Zakar – Czímre, 2007; Fabry, 2019). Az önkormányzati autonómia 1990-es létrejöttét követően azonban a kapcsolatok jelentős része belső kezdeményezésre, spontán módon, alulról szerveződve alakult ki. Ma már nem vagy kevésbé jellemző, hogy az együttműködések irányait állami vagy más külső intézményi nyomás határozná meg (Brucker – Zsibók, 2025), de ez természetesen nem jelenti azt, hogy az állam ne törekedne a kapcsolatok közvetett alakítására: továbbra is léteznek ösztönzők és támogatások – különösen a 2010-ben hivatalba lépett Orbán-kormány óta –, amelyek az önkormányzatokat a kívánt irányba terelik, bár ezek inkább lehetőségeket, mintsem kötelezettségeket jelentenek.

2015 óta a magyar-magyar testvértelepülési kapcsolatok kialakításának és fenntartásának támogatása a magyar kormány nemzetpolitikájának szerves része. A Bethlen Gábor Alapkezelőnél (BGA) egyrészt arra pályázhatnak a magyarországi települések, hogy új testvértelepülési kapcsolatokat létesítsenek a Kárpát-medence magyarok által lakott valamely külhoni településével, másrészt pedig arra, hogy az intraetnikus alapon valamikor már létrehozott testvértelepülési együttműködéseiket fejlesszék, tapasztalataikat kicseréljék, közös programokat hozzanak létre, s ily módon hozzájáruljanak a határon kívül élő magyarság szülőföldjén való boldogulásához, az anyaországgal való kapcsolatok előmozdításához, illetve a magyar nemzeti azonosságtudat megerősítéséhez. A program az elindulása óta már több mint 1100 testvértelepülési kapcsolat létrejöttéhez vagy megerősítéséhez járult hozzá (Portfolio, 2025; Baranyai et al., 2026).

A hazai nemzetiségek korábban a kormányzathoz miniszterialás szinten jobban kötődő támogatása – a roma nemzetiség kivételével – 2018 óta szintén a BGA feladata. A tizenkét nemzetiség – bolgár, görög, horvát, lengyel, német, örmény, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén és ukrán – támogatásának célja, hogy források biztosításával segítse e közösségeket nyelvük, kulturális hagyományaik, szellemi és tárgyi örökségük méltó ápolásában, és ezzel

hozzájáruljon Magyarország kulturális sokszínűségének megtartásához (BGAZRT, 2025). Az ún. nemzetiségi támogatások keretében a nemzetiségi civil szervezetek támogatására, nemzetiségi kulturális kezdeményezések és nemzetiségi táborok költségvetési támogatására lehet pályázni, ugyanakkor a helyi nemzetiségi önkormányzatok feladat- és működési célú alapfinanszírozása is az Alapkezelőhöz tartozik. A tematikus támogatások segítségével valósulnak meg azok a települési kulturális programok, amelyek hozzájárulnak a helyi nemzetiségi közösségek láthatóságához, intraetnikus kapcsolataik, közte az anyaországgal való testvértelepülési kapcsolataik ápolásához.

A kérdőíves felmérés egyes kérdéseiből képzett kompozit indikátorok (1. táblázat) egyértelműen mutatják, az identitásalapú kapcsolatok a társadalom szélesebb rétegeit vonják be a testvértelepülési együttműködésekbe, és ezek a kapcsolatok képesek a legmélyebben integrálódni a helyi társadalomba. Az aktív helyi társadalom jobban kezeli a felmerülő nehézségeket, és ennek megfelelően – a helyi önkormányzatokra általában jellemző erőforráshiány mellett – kevésbé érzékeli a gátló tényezőket. A kapcsolatok megléte pedig egyértelműen nagyobb előnyökkel jár ezeknek a településeknek.

1. táblázat: Az intraetnikus kapcsolatok és egyes kompozit indikátorok közötti összefüggések
Table 1: Correlations between Intra-ethnic Relations and Selected Composite Indicators

Intraetnikus kapcsolatok	aktivitásindikátor (1=mindig)	hatásindikátor (1=egyáltalán nem)	akadályindikátor (1=igen)
igen	2,37	3,49	1,78
nem	2,52	3,15	1,73
Összesen	2,46	3,29	1,75

*Korreláció szignifikáns a 0.01 szinten (2-tailed).

Forrás: saját szerkesztés a kérdőív alapján.

Source: compiled by the author based on the questionnaire.

A testvértelepülési kapcsolatok mint hálózatok és bevált gyakorlatok Kelet-Közép-Európában a társadalmi innováció egyik kulcsfontosságú tényezőjének tekinthetők. A leg-sikeresebb esetekben ez nem csupán formális együttműködés, hanem ahogy Szörényiné Kukorelli (2015) tanulmányában meghatározta, egy olyan folyamat, amely átalakíthatja és megerősítheti a helyi közösségeket, a helyi nemzetiségeket (ha a kapcsolat intraetnikus motíváltságú), és javíthatja az önkormányzatok problémamegoldó képességeit is. A következőkben bemutatjuk azt az öt tényezőt, amelyet a testvértelepülési hálózatok szempontjából társadalmi innovációként azonosítottunk (2. táblázat).

2. táblázat: A tanulmányban bemutatott esettanulmányok, főbb ismérveik és az érintett települések
Table 2: Case Studies Presented in the Study, their Main Characteristics, and the Municipalities Concerned

	Esettanulmány típus	Bemutatott eset	Érintett térségek, települések
1.	Határokon átnyúló civil együttműködések	Kárpát-medencei Önkéntes Tűzoltó Hálózat	Székelyföldi települések
2.	Határokon átnyúló hagyományőrzés	A bolgárkertészek Magyarországon	Felsőzsolca, Szigetszentmiklós, Halásztelek, Szentes
3.	Új megközelítések a helyi, társadalmi problémák kezelésére	Intraetnikus kapcsolatok Magyarország és Ukrajna vonatkozásában	Települések országszerte
4.	Kulturális örökségen alapuló határon átnyúló együttműködés	Európa Kulturális Fővárosa címet elnyert városok	Pécs (2011), Veszprém (2023)
5.	Társadalmi innováció a helyi gazdaság fejlődéséért	Baranya vármegyei sváb közösségek	Pécs, Mohács, Komló, Bóly, Szederkény, Ófalu

Forrás: saját szerkesztés a kérdőív alapján.

Source: compiled by the author based on the questionnaire.

HATÁRON ÁTNYÚLÓ CIVIL TÁRSADALMI EGYÜTTMŰKÖDÉS – KÁRPÁT-MEDENCEI ÖNKÉNTES TŰZOLTÓ HÁLÓZAT ESETE

A civil egyesületek közötti együttműködés egyik tipikus példaként határozható meg a veszélyhelyzetekre való reagálás együttes felkészülése, annak támogatása és közös projektek indítása. A kiválasztott esetünk multilaterális együttműködésként azonosítható, mivel több intraetnikus kapcsolatot fog össze, formális testvértelepülési kapcsolatokat tömörít egy hálózatba. A Kárpát-medencei Önkéntes Tűzoltó Hálózat 2014 óta működik, és több száz önkéntest fog össze közös ernyőszervezetként. A Magyar Tűzoltó Szövetség mellett a Kárpátaljai Önkéntes Tűzoltó Hálózat, a Vajdasági Települések Szövetsége, valamint a Székelyföldi Önkéntes Tűzoltók Hálózata is csatlakozott hozzá. A hálózati együttműködés célja, hogy tüzesetek, árvizek, tömeges balesetek vagy ipari katasztrófák esetén a hálózat tagszervezetei azonnal mozgósíthatók legyenek, és a hivatásos egységekkel összehangoltan segítsenek. A vészhelyzeti együttműködés szervezett keretei a kölcsönös segítségnyújtáson alapulnak. Az együttműködés lehetővé teszi a megelőzés és kárelhárítás feladatainak hatékony ellátását, a hálózati erőforrások fejlesztését, az új tagok képzését, valamint a hagyományok megőrzését.

A leginkább aktív, s legtöbb magyarországi formális és informális kapcsolattal rendelkező Székelyföldi Tűzoltó Szövetségek települései és testvérvárosaik civil szervezetei közötti együttműködés kiemelkedő példája a kölcsönösen előnyös, szakmai kiválósággal jellemezhető partnerségnek. Székelyudvarhely esetében ez a kapcsolat jóval több a hivata-

los protokolláris együttműködésnél; gyakorlati kooperáción, szakmai tapasztalatcserén és személyes kapcsolatokon alapul. Ennek is köszönhető, hogy a település széles körű testvérvárosi hálózatot alakított ki tizenhárom magyar, valamint egy-egy ukrán, lengyel és szlovák partnerrel. Ezen együttműködések három fő célt szolgálnak: (1) szakmai fejlődés – a szakmai elszigeteltség leküzdése és új ismeretek elsajátítása; (2) eszközfejlesztés – technikai és pénzügyi támogatás megszerzése; (3) az önkéntesség erősítése – a helyi önkéntesek motivációjának növelése.

2. ábra: Székelyderzsi tűzoltóautó
Figure 2: Székelyderzs fire truck

Forrás: <https://szekelyderzs.com/felujitjak-a-tuzoltoszerterat-onkentes-csapatot-szerveznek/>
Source: <https://szekelyderzs.com/felujitjak-a-tuzoltoszerterat-onkentes-csapatot-szerveznek/>

A pénzügyi és technikai együttműködés a Nemzetstratégiai Kutatóintézzettel (NSKI 2025) közösen valósul meg: évente egyszer eszközadományt biztosítanak, meghatározott célhoz kötődő megállapodásokat kötnek a következő időszakra, valamint közösen vesznek részt pályázati tevékenységekben. Európai uniós finanszírozásra is együtt pályáznak, olyan programokra, amelyek támogatják a határon átnyúló együttműködést és a katasztrófavédelem fejlesztését. A támogatásból új felszerelések, oktatási anyagok beszerzése, illetve közös gyakorlatok megvalósítása történik.

Ez a fajta együttműködés lehetőséget ad a résztvevők számára arra, hogy közös érdekek mentén szakmai és települési fejlesztést valósítsanak meg. Lényegében egy stratégiai partnerségről van szó a tűzoltóságok szintjén. A székelyföldi tűzoltók és az együttműködésben résztvevők nem csupán szimbolikus támogatáshoz jutnak, hanem hozzáférést kapnak egy szupranacionális, határokon átvéelő szakmai hálózathoz, tudáshoz és erőforrásokhoz. A testvérvárosi tűzoltóság számára ez olyan értékes és látható nemzetközi együttműködés, amely fejlődési lehetőséget és motivációt biztosít saját önkéntesei számára.

A testvértelepülési adatbázis tanúsága szerint ezek a székelyföldi–magyar testvértelepülési kapcsolatok viszonylag korán, 1992 és 1997 között jöttek létre. A kapcsolatok jelentős része formális szinten stagnál, azonban mindig vannak – elsősorban civil szereplőktől

érkező – kezdeményezések, amelyek igyekeznek tényleges tartalommal megtölteni azokat. E szervezetek kiemelt szerepet kaptak a testvértelepülési hálózatokban a kulturális (többnyire magyar) örökség megőrzése miatt, és ezért úgy ítéljük meg, hogy a Kárpát-medence egészében működő tűzoltóhálózat mint jó gyakorlat a testvértelepülési kapcsolatok terén társadalmi innovációnak tekinthető.

HATÁROKON ÁTNYÚLÓ HAGYOMÁNYŐRZÉS – A BOLGÁRKERTÉSZEK ESETE

A testvértelepülési együttműködések olyan társadalmi innovációs eszközökként működnek, amelyek a helyi közösségek megerősítését szolgálják az együttműködés, a tudáscsere és a közös kulturális örökség megőrzése révén is. E partnerségek egyik kiemelkedő példáját a bolgár–magyar testvértelepülési kapcsolatok adják, amelyek egy része migrációs és agrárgazdasági folyamatok révén kialakult történeti kötődésekre vezethető vissza. Ezekben az esetekben olyan települések közötti kapcsolatokról van szó, amelyek a 19–20. században Magyarországra érkező bolgárkertészek származási, illetve letelepedési helyei voltak (Baranyai – Kézai, 2025). A bolgárkertészet meghonosodása Magyarországon önmagában is innovációval és a jó gyakorlatok átadásával járt mind a mezőgazdasági termelés, mind pedig a munkaszervezés területén (Bódi – Savova, 2019). A sikeres adaptációt bizonyítja, hogy sorra jelentek meg bolgár mintára szervezett ún. „bolgárrendszerű” kertészetek Magyarországon, s az is, hogy ezek több esetben a bolgárkertészek (ideiglenes vagy végleges) hazatelepülése után tovább működtek – immár magyar tulajdonban és magyar munkaerővel –, sőt néhány közülük ma is kiemelkedő szerepet játszik a hazai agrártermelésben.

A bolgárkertészeti múltból eredeztethető testvértelepülési kapcsolatok közé tartoznak többek között Halásztelek és Polikraishte, Halásztelek és Nikopol, Felsőszolca és Dragano, Szigetszentmiklós és Gorna Orjahovica, Zugló és Veliko Tarnovo, valamint Szentes és Sevlievo együttműködései. A nemzetiségi vonalon kialakult, de még a helyi nemzetiségi közösség – anyaország viszonylatnál is szorosabb testvértelepülési kapcsolatok esetében is meghatározó a helyi önkormányzatok szerepe a kezdeti időszakban, hiszen az együttműködés hivatalossá tétele, illetve a kapcsolatok intenzitása és mélysége javarészt rajtuk múlik. Egy frissebb együttműködés (Szentes – Sevlievo), amely még kimerül évenkénti hivatalos találkozókban, önkormányzati delegációk látogatásaiban, rámutat a formálódó keretek időszakára. Ott, ahol a kapcsolatok régebbi időkre nyúlnak vissza (Szigetszentmiklós – Gorna Orjahovica; Halásztelek – Polikraishte), az a tapasztalat, hogy a nemzetiségi önkormányzat szerepe inkább a folyamatok elindításában jelentős. Később e szereplők már csak katalizátorként vannak jelen további kapcsolatok megteremtésében, amelyek már tőlük függetlenül, s akár a bolgárkertészeti múlttól elszakadva, közvetlen kapcsolatok formájában léteznek. Fontos azonban ezen esetekben is a hivatalos keret szerepe a háttérben, ennek hiányában a más területen kialakult kapcsolatok elhalnak, elhalványulnak. Az együttműködések jellemző terepe egyébként a sport, gyermektáboroztatás, különböző szakmai- és művészcsoporthoz tartozók testvértelepülési fellépései, cserelátogatásai, de Szigetszentmiklós esetében közös pályázat benyújtására és megvalósítására is sor került már.

3.ábra: A hagyományos bolgárkerék koszorúzása Halásztelken
Figure 3: Wreath Laying Ceremony at the Bulgarian Wheel in Halásztelken

Forrás: <https://nemzetisegek.hu/2025/09/05/bolgarkerek-emlekmu-koszoruzas-4/>

Source: <https://nemzetisegek.hu/2025/09/05/bolgarkerek-emlekmu-koszoruzas-4/>

A bolgárkertészeti múlt ápolása megjelenik a települések életében, sőt, időnként magukban a települési együttműködésekben is. A bolgárkertészeti hagyományok előtt való tisztelgés és e múltra való emlékezést példázza a paradicsomnevelő verseny (Szigetszentmiklós), a Sevliovóból érkező vetőmag-adomány (Szentés), de ide sorolhatók az egykori bolgárkertész településeken található művészeti alkotások, szimbólumok, köztéri szobrok is. Erre kiváló példa a Halásztelken található bolgárkerék (3. ábra).

ÚJ MEGKÖZELÍTÉSEK A HELYI TÁRSADALMI PROBLÉMÁK KEZELÉSÉRE – INTRAETNIKUS KAPCSOLATOK ESETE MAGYARORSZÁG ÉS UKRAJNA VONATKOZÁSÁBAN

A soknemzetiségű, de az ukrán-magyar határ mentén többségi etnikai magyar sávval rendelkező Kárpátalja az első világháborút követően, az ún. Trianoni békeszerződés értelmében Csehszlovákiához, a második világháború után azonban „Csehszlovákia ajándéka-ként” a Szovjetunióhoz került, s 1991-es függetlensége óta Ukrajna része. A Bethlen Gábor Alapkezelő több intraetnikus testvérkapcsolat létrejöttéhez járult hozzá Magyarország és Ukrajna területén (a program kezdeti időszakában így lépett hivatalos kapcsolatba pl. Héhalom és Tiszacsoma, Zirc és Dercen, Ásványráró és Tiszaásvány). A kárpátaljai települé-

sekkel kialakított testvértelepülési kapcsolatok alapvetően a magyarországi átlagnál is nehezebb helyzetben lévő térség segítéséről, tapasztalatok és jó gyakorlatok átadásáról szólnak. A támogatáskezelő forrásainak segítségével kialakult együttműködések a 2015 utáni időszak eredményei, ami egyszersmind azt is jelenti, hogy a kapcsolatok akkor már egy problémával terhelt időszakban (azaz 2014 után), a fennálló nehézségek tudatában jöttek létre. 2022-től kezdődően, amikor a háború új, inváziós szakaszba lépett, ezek a magyarországi (és nyilván az egyéb országokkal meglévő) kapcsolatok felértékelődtek, s mind helyben, mind a testvértelepüléseken a segítségnyújtás különböző formáinak reményét jelentik. 2022-ben a testvértelepülési kapcsolatok mentén is aktivizálódtak az Ukrajnába, s különösen a Kárpátaljába irányuló pénzületi és tárgyi adományok, s a magyar oldalon lévő önkormányzatok szerepet vállaltak a menekültek segítésében, ideiglenes vagy állandó elhelyezésében, időszakos programok (pl. ukrainai gyerekek táboroztatása) szervezésében. Az általános tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy ezek az önkormányzati – helyi közösségi, a háború kitörésének évében még rendszeres akciók mára szinte teljesen megszűntek (a helyzetbe való belefáradás, beletörődés okán), s (legalábbis) a települések tájékoztatási csatornáin ritka az ukrán testvértelepülések bármilyen segítésével kapcsolatos híradás. Ezt a típusú önkormányzati együttműködést azért tekintettük társadalmi innovációnak, mivel új típusú alapokat teremtet az egyes leszakadó vagy éppen hátrányosabb helyzetű települések megsegítésére.

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGEN ALAPULÓ HATÁRON ÁTNYÚLÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS – EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA CÍMET ELNYERT VÁROSOK ESETE

1983-ban Melina Mercouri, Görögország kulturális minisztere javaslatot tett az Európai Unió Tanácsának egy jelentős kulturális program létrehozására. E kezdeményezésből született meg az Európa Kulturális Fővárosa (EKF) program, amely 2025-ben ünnepelte fennállásának 40. évfordulóját. Az EKF program jelmondata – „A kultúra összeköt” – jól tükrözi annak célját, hogy a kultúra eszközével hozza közelebb egymáshoz az európai társadalmat, és ellensúlyozza az európai integráció gazdasági fókuszának túlsúlyát (Autissier, 2018; Morvay et al., 2020). A 2000-es évektől a kezdeményezést uniós rendelet szabályozza, a cím elnyerése nyílt pályázati versenyben történik; a hangsúly fokozatosan az urbanisztikai fejlesztésekre, a közösségépítésre és a kulturális innovációra helyeződik (Liu, 2014). 2009 óta évente két EU-tagállam ad otthont a címet viselő városoknak, rotációs rendszerben. Az EKF egyedülálló transznacionális keretet nyújt, egyszerre erősíti a helyi és regionális hálózatokat, valamint támogatja az európai határon átnyúló együttműködést (Németh, 2016). Ennek kiváló példái a magyar nyertesek, akik a hálózati kapcsolataikat a saját belső lokális építkezésre tudták fordítani (3. kép).

4. ábra: Veszprém és Balaton-Bakony régió Európa Kulturális fővárosa 2023
Figure 4: Veszprém and Balaton Region the Capital of European Culture in 2023

Forrás: <https://kultura.hu/tobb-mint-1-milliard-forint-palyazhato-a-veszprem-balaton-2023-europa-kulturalis-fovarosa-projektben/>

Source: <https://kultura.hu/tobb-mint-1-milliard-forint-palyazhato-a-veszprem-balaton-2023-europa-kulturalis-fovarosa-projektben/>

Pécs, Baranya vármegye székhelye tizennégy hivatalos testvérvárosi kapcsolattal rendelkezik: Arad és Kolozsvár (Románia), Eszék (Horvátország), Fellbach (Németország), Graz (Ausztria), Isztambul és Kütahya (Törökország), Lahti (Finnország), Lyon (Franciaország), Újvidék (Szerbia), Seattle és Tucson (USA), Siráz (Irán) és Terracina (Olaszország). Pécs 2010-ben Essen (Németország) és testvérvárosa, Isztambul (Törökország) mellett viselte az EKF címet. Veszprém – Veszprém vármegye székhelye – tíz hivatalos testvérvárossal rendelkezik: Ottignies–Louvain-la-Neuve (Belgium), Gladsaxe (Dánia), Tartu (Észtország), Rovaniemi (Finnország), Bottrop és Passau (Németország), Tírat Carmel (Izrael), Tarnów (Lengyelország), Sepsiszentgyörgy (Románia) és Nyitra (Szlovákia). Közülük Tartu 2024-ben viselte az EKF címet.

A testvérvárosi kapcsolatokon túl az EKF-cím elnyerői gyakran tagjai az UNESCO Kreatív Városok Hálózatának és más szerveződéseknek, mint például a Helyi Környezetvédelmi Kezdeményezések Nemzetközi Tanácsának, az Egészséges Városok Hálózatának, az Egyetemi Városok Szövetségének vagy a Megyei Jogú Városok Szövetségének. Ezek a hálózatok elsősorban az emberi erőforrások mozgósítása, a tapasztalatátadás és a városokban megvalósult programok eredményeinek terjesztése révén segítik egymást. A hálózatokhoz tartozó városok – így Pécs és Veszprém is – rendszeresen vesznek részt közös pályázatokban (Interreg, URBACT, Horizon), melyek fő témái az élhetőség, a fenntarthatóság, a zöld átmenet, az emberi kapacitások fejlesztése és az élethosszig tartó tanulás.

A két magyar EKF-város jelentősen eltérő módon érte el és valósította meg címét. Pécs elsősorban beruházásokra építette stratégiáját, azzal a céllal, hogy olyan városfejlesztéseket valósítson meg, amelyek révén ismét kulturális fővárossá válhat. Ennek megfelelően a programba csak azokat a civil és gazdasági szereplőket vonták be, akik e fő cél megvalósítását támogatták (Füzér, 2018). Ezzel szemben Veszprém és a Balaton–Bakony régió koncepciója következetesen a kapcsolódásokra, a szinergiák kiaknázására és a fenntarthatóságra épült mind a pályázati folyamatban, mind a megvalósítás során. A térség hosszú távú fejlesztését célzó stratégia egy olyan egyedi regionális modell kialakítására törekedett, amely a térség rendkívüli természeti és kulturális adottságaira, valamint a kultúra hangsúlyos szerepére támaszkodva érzékelhető változásokat hoz létre. A pályázat előkészítése és a programok megvalósítása három térségi szinten történt: Veszprém városában, a Balaton-felvidéken és a Balaton üdülőkörzetének környezetében (Kővári et al., 2022).

Az EKF program fő céljai között szerepelt a helyi közösségek megerősítése (népesség-megtartó erő növelése), valamint annak lehetővé tétele, hogy a térség települései saját értékeik mentén mutassák be Európának a régió kulturális gazdagságát és vonzerejét. Külön programok és támogatási formák álltak rendelkezésre a város infrastruktúrájának megújítására, a környék önkénteseinek bevonására, a kis települések kulturális kínálatának bővítésére (pl. pajta-programok), valamint a teljes programterület közlekedésének összehangolására. A pályázat előkészítésében, a megvalósításban és az utóélet során is törekedtek a döntéshozók széleskörű bevonására. E térségi keretekben és hálózatokban való gondolkodás eredményeként Veszprém–Balaton régió 2026-ra elnyerte az Európa Sport Régiója címet is.

Az ilyen típusú címek és hálózati kapcsolatok lehetőséget teremtenek arra, hogy az önkormányzatok, civil szervezetek és magánszemélyek különböző formákban kapcsolódjanak be a térségi együttműködésbe. Veszprém esetében a cél a regionális kapcsolatok kiépítése és a meglévő hálózatok hatékony használata volt, amely sikeresen meg is valósult. E sajátos kulturális régió létrejötte és működése a társadalmi innováció egyik megnyilvánulásként értékelhető.

A TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ SZEREPE A HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉS ELŐMOZDÍTÁSÁBAN – A BARANYA VÁRMEGYEI SVÁBOK ESETE

A 2022-es népszámlálás adatai szerint több mint 142 000 fő vallotta magát német nemzetiségűnek Magyarországon, ami a teljes népesség 1,5%-át teszi ki. Baranya vármegye etnikailag különösen sokszínű térség, jelentős horvát (1,79%), német/sváb (5,6%) és más – görög (0,05%), lengyel (0,06%), román (0,08%), szerb (0,17%) – közösségekkel (Tóth, 2025). A népesség etnikai diverzitása meghatározó tényező a megye társadalmi és kulturális szerkezetében. A TÖOSZ adatbázisa szerint Baranyában negyven település rendelkezik németországi testvértelepüléssel, elsősorban azok, ahol ma is jelentős német nemzetiségi közösség él. A testvértelepülési kapcsolatok már az 1990-es évek elején kialakultak, s ezek döntő része családi, rokonsági hálózatokon keresztül maradt fenn.

A megye német (sváb) lakosságának ősei a török hódoltságot követő betelepítési hullám során érkeztek Magyarországra. A betelepülők – hasonlóan a román–magyar határtérség

telepítési gyakorlataihoz – falvakban kaptak letelepedési lehetőséget és különféle támogatásokat (Barakonyiné Winiczai, 2001; Dragan et al., 2024). A közös nyelv és a sváb kulturális értékek fennmaradása hozzájárult bizonyos települések identitásának és regionális ismertségének kialakulásához (Tomay – Ragadics, 2025). E települések helyi kezdeményezései idővel gazdasági együttműködésekhez, új munkahelyek létrehozásához és lokális gazdasági prosperitáshoz vezettek.

5. ábra: Sváb-szekely együttélés emléknapi ünnepség
 Figure 5: Celebration of the Anniversary of Swabian-Szekely Coexistence

Forrás: Hidas Néptánc és Hagyományörző Egyesület <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1139840618174203&set=a.1139868998171365>

Source: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1139840618174203&set=a.1139868998171365>

Noha Baranya periférikus, határmenti fekvése miatt nem tartozik a külföldi működőke-befektetések tipikus célterületei közé, számos német kis- és középvállalkozás telepedett meg a térségben – nem csupán a megyeszékhelyen (Pécs), hanem kisebb városokban (Mohács, Komló, Bóly), sőt, mintegy 1000 fős községekben is (Szederkény, Ófalu). A gazdasági kapcsolatok jelentős része a testvértelepülési kulturális együttműködésekhez és elkötelezett helyi szereplők hosszú távú, elkötelezett munkájához köthető. A sváb kulturális attitűd – szorgalom, fegyelmezettség, tudatosság – napjainkban is felismerhető a térség lakosságának mentalitásában.

E kezdeményezésekből a helyi önkormányzatok és a lakosság egyaránt profitál (munkahelyteremtés, adóbevételek, közmű- és infrastruktúra-fejlesztés, vállalati társadalmi felelősség-

vállalás révén). Ugyanakkor e folyamatok többnyire egyéni és vállalkozói érdekekhez, illetve személyes kapcsolathálókhöz kötődnek. Bóly esetében például az önkormányzat ipari park létesítésével és közműfejlesztésekkel segítette a vállalkozások megtelepedését, míg Szederkényben az iparűzési adó csökkentése és az infrastruktúra fejlesztése szolgált ösztönzőként.

E településeken a társadalmi innováció – az előző fejezetekben tárgyalt példákhoz hasonlóan – a helyi nemzetiségek jelenlétéből táplálkozik, bottom-up (alulról építkező) jellegű, és nem kapcsolódik központi erőforrás-allokációhoz vagy területfejlesztési politikákhoz.

ÖSSZEGZÉS

A tanulmány fókuszában a testvértelepülési kapcsolatok állnak, amelyek dinamikus platformként működnek a társadalmi innováció, a regionális kohézió és a közösségi reziliencia előmozdításában. Ezek a kapcsolatok erősítik a helyi identitást, fokozzák a polgári részvételt és társadalmi tőkét generálnak. Bár hagyományosan szimbolikus vagy kulturális gesztusnak tekintik őket, ezek a partnerségek egyre inkább a kollektív tanulás funkcionális terepeként szolgálnak, lehetővé téve a helyi szereplők számára, hogy közösen hozzanak létre megoldásokat a társadalmi, gazdasági és környezeti problémákra.

A társadalmi innovációra vonatkozó öt kategóriában bemutatott különböző példák segítségével a tanulmány szemléltette, hogy hogyan működhetnek a testvértelepülési kapcsolatok társadalmi innovációs rendszerként. Vagyis az innováció – nem csak a technológiai vagy pénzügyi ráfordításokból eredhet – hanem a kapcsolati képességekből a közös kulturális örökségből és az együttműködésen alapuló kormányzásból egyaránt. Még akkor is, ha a gazdasági eredmények szerények, a hosszú távú társadalmi hozamok – fokozott részvétel, megerősített hálózatok és kölcsönös tanulás – hozzájárulnak egy integráltabb és inkluzívabb regionális fejlesztési paradigmához.

Összességében megállapítást nyert, hogy a testvértelepülési partnerségek alkalmasak a többszintű kormányzás alulról építkező és részvételi modelljének képviselésére, amelyben az önkormányzatok, a civil társadalmi szervezetek és a polgárok közösen alakíthatják a helyi kormányzás kereteit. Az innovációt a rutin együttműködési gyakorlatokba integrálva ezek a hálózatok túlléphetnek a szimbolikus diplomácia területén, és inkább a területi kohézió tartós mechanizmusaként és a befogadó, közösségorientált fejlődés motorjaként működhetnek szerte Kelet-Közép-Európában.

A kutatás korlátai között kell megemlíteni, hogy alapvetően a kérdőíves felmérés adataira támaszkodik, amely kizárólag a magyar települések testvérhálózatait vizsgálta 2024/2025-ben. Jelen tanulmány keretében kizárólag azokat a társadalmi innovációhoz kapcsolódó testvérvárosi együttműködések mutatunk be és vizsgáltuk, amelyek jelentős mértékben átalakították az adott önkormányzat életét (kulturális, társadalmi és gazdasági értelemben). Nem vettük figyelembe azokat a partnerségeket, amelyek csupán hagyományos együttműködési formákat valósítanak meg, illetve nem illeszkednek abba az öt kategóriába, amelyeket a jó gyakorlat tipikus példáiként azonosítottunk. A tanulmány során a magyar kontextust tekintettük az összehasonlítás elsődleges alapjának, amely számos jó gyakorlatot mutat be, ugyanakkor elfed bizonyos tényezőket, amelyek lehetőséget nyújthatnának a testvérvárosi hálózat egészének átfogóbb feltárására.

Mivel a kutatás egy négyéves kutatási projekt „Önkormányzati diplomácia nemzetközi térben” részét képezi, ezért annak következő szakaszában elsődleges adatgyűjtésre kerül sor a testvértelepülések körében, amelynek keretében mélyfúrást végzünk strukturált interjúk formájában, s azonosítjuk hazánkban a már működő társadalmi innovációk típusait.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A 146411. számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a K-23 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

IRODALOMJEGYZÉK

- Atanga, Raymond Aitibasa – Wang, Yun – Ayambire, Raphael Anammasiya – Chunrui, Wang – Mengmeng, Xu – Jingyuan, Li: *Sister city partnerships and sustainable development in emerging cities: Empirical cases from Ghana and Tanzania*, Habitat International, 2024/154, 103208. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2024.103208>
- Autissier, Anne Marie: *European Capitals of Culture: Competing priorities, unbalanced popularity*, Sociétés, 2018/2, 33–42. <https://doi.org/10.3917/soc.140.0033>
- Barakonyiné Winiczai Klára: *A sváb múlt nyomai Boly társadalmában*, Tér és Társadalom, 2001/3–4, 147–160. <https://doi.org/10.17649/TET.15.3-4.825>
- Baranyai Nóra – Kézai Petra Kinga: *A bolgárkertészeti múlt megjelenése a bolgár–magyar testvértelepülési kapcsolatokban*, Tér és Társadalom, 2025/4, 183–206. <https://doi.org/10.17649/TET.39.4.3644>
- Baranyai Nóra – Pálné Kovács Ilona – Kézai Petra Kinga – Zsibók Zsuzsanna: *A magyar helyi önkormányzatok testvértelepülési kapcsolatai – Egy kérdőíves felmérés tapasztalatai*, Tér és Társadalom, 2026/2. <https://doi.org/10.17649/TET.40.2.3713>
- Berki Márton – Halász Levente (szerk.): *A társadalom terei, a tér társadalma*, Art Webber Studio Kft., 2014.
- Bódi Ferenc – Savova, Ralitsa: *A bolgárkertészek Magyarországon a 19. század végén és a 20. század első felében – környezeti és gazdaságtanropológiai aspektusból*, Magyar Tudomány, 2018/3, 373–382. <https://doi.org/10.1556/2065.179.2018.3.7>
- Brucker, Balázs – Zsibók, Zsuzsanna: *Paradiplomacy in Hungary: A new research topic?*, in: *The paradiplomacy worldwide*, University of Lodz; Asociación Civil Paradiplomacia, 2025, 126–143. Elérhető: https://real.mtak.hu/224455/1/BruckerB-ZsibokZs_Paradiplomacy.pdf (Letöltés ideje: 2026.06.06.)
- Cajaiba-Santana, Giovanni: *Social innovation: Moving the field forward, A conceptual framework*, Technological Forecasting & Social Change, 2014/82, 42–51. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2013.05.008>
- Castro-Spila, Javier – González, David Alonso – Brea-Iglesias, Juan – García, Xanti Moriones: *Social innovation and social care: Local solutions to global challenges*, Social Sciences, 2025/8, 479. <https://doi.org/10.3390/socsci14080479>
- Dale, Ann – Onyx, Jenny: *A Dynamic Balance: Social Capital and Sustainable Community Development*, UBC Press, 2006. <https://doi.org/10.59962/9780774851411>
- Dragan, Alexandru – Ispas, Raluca Tatiana – Crețan, Remus: *Recent urban-to-rural migration and its impact on the heritage of depopulated rural areas in Southern Transylvania*, Heritage, 2024/8, 4282–4299. <https://doi.org/10.3390/heritage7080202>

- Drucker, Peter F.: *Landmarks of tomorrow: A report on the new post-modern world*, Harper & Row, 1957.
- Dusek, Tamás – Lukács, Réka – Rácz, Irma: *Development differences among the regions of Hungary*, Procedia Economics and Finance, 2014/9, 264–277. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00028-8](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00028-8)
- Fabry, Ádám: *The pre-1989 Origins of Neoliberalism in Hungary*, in: The Political Economy of Hungary, Palgrave Pivot, 2019, 39–72. https://doi.org/10.1007/978-3-030-10594-5_3
- Füzér Katalin: *A projektetített város, Részvételi városfejlesztés az ezredfordulás Pécsén*, Publikon, Pécs, 2017. Elérhető: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/szociologia/F%C3%BCz%C3%A9r%20Katalin%20Repository/24.pdf>
- Gábrriel Dóra: *Társadalmi innováció a hazai intézményi idősellátásban (esettanulmány)*, Szociológiai Szemle, 2023/3, 34–52. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2023.3.2>
- Giczi Johanna – Sik Endre: *Bizalom, társadalmi tőke, intézményi kötődés*, in: TÁRKI Európai Társadalmi Jelentés, 2009. Elérhető: https://www.tarki.hu/hu/research/gazdkult/gazdkult_gici_sik.pdf (Letöltés ideje: 2026.06.06.)
- Godin, Benoit: *Social innovation: Utopias of innovation from circa-1830 to the present*, Working Paper No. 11, 2012. Elérhető: https://www.chairefernanddumont.ucs.inrs.ca/wp-content/uploads/2013/09/GodinB_2012_Social_Innovation_Utopias_of_Innovationfrom_c_1830_to_the_Present.pdf
- Häikiö, Liisa – Fraisse, Laurent – Adam, Sofia – Jolanki, Outi – Knutagård, Marcus: *The Janus face of social innovation in local welfare initiatives*, in: Martinelli, Flavia – Anttonen, Anneli – Mätzke, Margitta (eds.): *Social Services Disrupted: Changes, Challenges and Policy Implications for Europe in Times of Austerity*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2017, 281–301. <https://doi.org/10.4337/9781786432117.00024>
- Have, Robert P. van der – Rubalcaba, Luise: *Social innovation research: An emerging area of innovation studies?*, Research Policy, 2016/9, 1923–1935. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2016.06.010>
- Howaldt, Jürgen–Schwarz, Michael: *Social innovation: Concepts, research fields and international trends*, in: Moulaert, Frank–MacCallum, Diana–Mehmood, Abid–Hamdouch, Abdelillah (eds.): *The international handbook on social innovation: Collective action, social learning and transdisciplinary research*, 2010, 40–49.
- Hribar, Mateja Šmid – Lozej, Špela Ledinek: *The role of identifying and managing cultural values in rural development*, Acta geographica Slovenica, 2013/2, 371–378. <https://doi.org/10.3986/AGS53402>
- Janik, Agnieszka – Ryszek, Adam – Szafraniec, Marek: *Exploring the social innovation research field Based on a Comprehensive Bibliometric Analysis*, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2021/4, 226. <https://doi.org/10.3390/joitmc7040226>
- Kézai Petra Kinga – Konczosné-Szombathelyi Márta: *A rurális innováció európai és hazai mintái*, Tér-Gazdaság-Ember/Journal of Region, Economy and Society, 2021/1. Elérhető: <https://tge.sze.hu/tge/article/view/242>
- Kővári Edit – Lőrincz Katalin – Marco, Valeri: *Veszprém-Balaton 2023 European Capital of Culture Title for Sustainable Cooperation: the Key Role of Local and Regional Stakeholder Networks*, in: *New Governance and Management in Touristic Destinations*, IGI Global Scientific Publishing, 2022, 201–214. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-3889-3.ch012>
- Liu, Yi De: *Cultural events and cultural tourism development: Lessons from the European Capitals of Culture*, European Planning Studies, 2014/3, 498–514. <https://doi.org/10.1080/09654313.2012.752442>
- Lux Gábor: *Periférikus fejlődés, szerkezetátalakítási törekvések: Baranya megye és az államszocialista iparpolitika*, Közép-Európai Közlemények, 2010/3, 161–169. Elérhető: <https://www.iskolakultura.hu/index.php/vikekkek/article/view/11970>
- Márkus Edina – Boros Julianna – Bucher Eszter – Kozma Tamás: *Innovációk és innovátorok*, 2025. Elérhető: <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/86ce2b8e-2e1a-44fe-a1c4-fa22c-5d0e124/content> (Letöltés ideje: 2026.01.02.)

- Morvay Szabolcs – Rechnitzer János – Fekete Dávid: *Európa Kulturális Fővárosai Kelet-Közép-Európában*, Tér és Társadalom, 2020/1, 119–139. <https://doi.org/10.17649/TET.34.1.3147>
- Moulaert, Frank – MacCallum, Diana – Mehmood, Abid – Hamdouch, Abdelillah (eds.): *The international handbook on social innovation: Collective action, social learning and transdisciplinary research*, Edward Elgar Publishing, 2014. <https://doi.org/10.3935/rsp.v21i3.1225>
- Mulgan, Geoff: Social innovation theories: *Can theory catch up with practice?*, in: Franz, Hans-Werner – Hochgerner, Josef – Howaldt, Jürgen (eds.): *Challenge social innovation: Potentials for business, social entrepreneurship, welfare and civil society*, Springer, 2012, 19–43. https://doi.org/10.1007/978-3-642-32879-4_2
- Németh, Ágnes: *European capitals of culture: Digging deeper into the governance of the mega-event*, Territory, Politics, Governance, 2016/1, 52–74. <https://doi.org/10.1080/21622671.2014.992804>
- Newman, Lenore – Dale, Ann: *Homophily and agency: Creating effective sustainable development networks*, Environment, Development and Sustainability, 2007/1, 79–90. <https://doi.org/10.1007/s10668-005-9004-5>
- Ogburn, William Fielding: *Social change with respect to culture and original nature*, New York, NY: B. W. Huebsch, 1922.
- Phills Jr., James – Deiglmeier, Kriss – Miller, Dale T.: *Rediscovering social innovation*, Stanford Social Innovation Review, 2008/4, 34–43. <https://doi.org/10.48558/GBJY-GJ47>
- Portes, Alejandro: *Social capital: Its origins and applications in modern sociology*, Annual Review of Sociology, 1998/1, 1–24. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.1>
- Putnam, Robert D.: *Bowling alone: The collapse and revival of American community*, Simon & Schuster, 2000. <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
- Rechnitzer János – Berkes Judit (szerk.): *Nagyvárosok Magyarországon*, Ludovika Kiadó, Budapest, 2021.
- Rodek Nóra – Bogdány Eszter – Máhr Tivadar – Rentz Tamás: *Bevezetés a társadalmi innovációba: Társadalmi innováció a közösségi jólét szolgálatában*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2024.
- Sallnow, Libby – Bunnin, Antonia – Richardson, Heather: *Community development and hospices: A national UK perspective*, in: Wegleitner, Klaus – Heimerl, Katharina – Kellehear, Allan (eds.): *Compassionate communities: Case studies from Britain and Europe*, Routledge, 2016, 1–14.
- Süli-Zakar István – Czimre Klára: *A határon átnyúló (CBC) kapcsolatok Magyarország körül*, Debreceni Szemle, 2007/1, 27–51. Elérhető: https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/323960/FILE_UP_0_78_feltoltes.PDF
- Szemerédi Eszter: *Alulról jövő kezdeményezések a terület-, és településfejlesztésben*, Tér-Gazdaság-Ember / Journal of Region, Economy and Society, 2017/3. <https://doi.org/10.14513/>
- Szörényiné Kukorelli Irén: *Vidéki térségeink innovációt befogadó képessége – Egy kutatás tapasztalatai*, Tér és Társadalom, 2015/1, 97–115. <https://doi.org/10.17649/TET.29.1.2686>
- Tomay Kyra – Ragadics Tamás: „A legfontosabb, azt gondolom, hogy ez egy élő falu (...) és van múlt, ami ennek a falunak a lényegét adja.”: *A sváb falvakhoz kapcsolt képzetek szerepe a vidékre költözésben*, Socio.hu: Társadalomtudományi Szemle, 2025/2, 24–47. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2025.2.24>
- Tóth Géza: *Etnikai kisebbségek Magyarországon a népszámlálások eredményei alapján*, Hungarian Central Statistical Office, 2025. <https://doi.org/10.15196/KSH202502>
- Veresné Somosi Mariann – Sikos T. Tamás: *A fenntarthatóság holisztikus megközelítésben*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2024. <https://doi.org/10.1556/9789634549314>
- Woolcock, Michael: *Why and how planners should take social capital seriously*, Journal of the American Planning Association, 2004/2, 183–189.

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

- Európai Bizottság: *Guide to Social Innovation*, 2013. Elérhető: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/brochure/social_innovation/social_innovation_2013.pdf (Letöltés ideje: 2026.06.06.)
- Hidas Néptánc és Hagyományőrző Egyesület. Elérhető: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1139840618174203&set=a.1139868998171365> (Letöltés ideje: 2025.12.12.)
- *Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.* Elérhető: <https://bgazrt.hu/tamogatasok/nemzetisegi-tamogatasok/> (Letöltés ideje: 2025.10.12.)
- *Kultúra.* Elérhető: <https://kultura.hu/tobb-mint-1-milliard-forint-palyazhato-a-veszprembalaton-2023-europa-kulturalis-fovarosa-projektben/> (Letöltés ideje: 2025.12.13.)
- *Barátság.* Elérhető: <https://nemzetisegek.hu/2025/09/05/bolgarkerek-emlekmu-koszoruzas-4/> (Letöltés ideje: 2025.12.10.)
- *Nemzetstratégiai Kutatóintézet.* Elérhető: <https://nski.hu/karpat-medencei-onkentes-tuzolto-halozat.html> (Letöltés ideje: 2025.10.13.)
- *Szekelyderzs.* Elérhető: <https://szekelyderzs.com/felujitjak-a-tuzoltoszerterat-onkentes-csapatot-szerveznek/> (Letöltés ideje: 2025.12.10.)
- *Államtitkár: közel 300 település kap támogatást.* Elérhető: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20251008/allamtitkar-kozel-300-telepules-kap-tamogatast-791856> (Letöltés ideje: 2025.10.14.)
- TÖOSZ (Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége), 2018.
- OECD: *City-to-city partnerships to localise the Sustainable Development Goals*, OECD Publishing, 2023. <https://doi.org/10.1787/d2fe7530-en> (Letöltés ideje: 2026.06.06.)
- Világ gazdasági Fórum (World Economic Forum): *Social innovation: A guide to achieving corporate and societal value*. World Economic Forum, 2016. Elérhető: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Social_Innovation_Guide.pdf (Letöltés ideje: 2026.06.06.)

Jäger István: Vadludak a vörösberényi erődtett templom felett

